Kdopak by se sportu bál,

aneb „naše plemena“ ve světle využitelnosti ke sportu a práci

Ačkoli už to dnes tak nevnímáme, naše dlouhosrstky, kraťandy i šeltie jsou svým založením plnohodnotnými ovčáckými psy se vším, co to přináší. Byť je dnes vidíme spíše jako elegantní rodinné a společenské psy, je na místě si tu a tam připomínat, že historicky tato plemena vznikla jako čistě pracovní, určená k pasení a kontrole hospodářských zvířat, zejména pak ovcí.

Je-li řeč o ovládání ovcí, tradičně je tato pracovní i sportovní disciplína z koliích plemen spojována především s border kolií. Zabereme-li se však do historického kontextu, zjistíme, že border kolie nevnikla jen tak sama od sebe. Historické prameny uvádějí, že předky dnešní border kolie jsou staří skotští ovčáci, tedy právě předkové našich parťáků.

Teprve následným šlechtěním se tyto linie od sebe oddělily, a zatímco dnešní moderní „borderky“ se postupnou selekcí zaměřenou na výkon, intenzitu a pracovní „drive“ vydaly cestou čistě pracovní, u našich plemen byla podporována spíše jejich univerzálnost, skvělá sociální inteligence, vztah k člověku a v neposlední řadě jejich luxusní zevnějšek.

Budiž tedy nám, nadšencům pro sportovní využití dlouhosrstek, kraťand a šeltií útěchou a povzbuzením, že odlišnosti mezi nimi a třeba zmiňovanými border koliemi, které dnes považujeme za stěžejní a limitující, vznikly až relativně moderním šlechtěním – pradávný základ mají všichni stejný. Pracovní instinkty našich parťáků tedy nejsou něčím anomálním – je to jejich prastaré přirozené genetické dědictví.

Kolie jsou schopny kooperace nejen s psovodem, ale i mezi sebou

Charakteristika jednotlivých plemen z hlediska pracovní využitelnosti

Z plemen zastoupených v našem Klubu chovatelů mám osobní dlouhodobou a praktickou zkušenost pouze s dlouhosrstými koliemi. U ostatních dvou plemen si tedy dovolím vycházet z charakteristik odpozorovaných při výcviku a závodech jednak v pasení, a v neposlední řadě i všestranném a záchranářském výcviku, agility a canisterapii.

Dlouhosrstá kolie

Dlouhosrstá kolie je typická svou jemností, vysokou citlivostí na člověka a silnou vazbou na svého psovoda. Je to plemeno s výraznou sociální inteligencí a schopností číst lidské emoce i neverbální signály. Pracovní drive standardně nebývá nijak extrémně silný – kolie obvykle pracuje proto, že chce spolupracovat se „svým člověkem“, nikoliv proto, že by ji samotnou hnala silná potřeba výkonu.

V práci bývá dlouhosrstá kolie rozvážná, méně konfliktní a mívá snahu vyhnout se tlaku. To se odráží jak v pasení, tak v ostatních psích sportech. Často pracuje čistě, technicky dokonale, ale bez extrémní razance či rychlosti, nebo výrazné samostatnosti.

Krátkosrstá kolie

U krátkosrsté kolie lze říci, že často bývá obecně živější, akčnější a o něco tvrdší než její dlouhosrstá varianta. I tak si však stále zachovává typickou kolií povahu – silnou orientaci na člověka, ochotu spolupracovat a vysokou citlivost, byť se zdá, že snese o malinko více tlaku.

Z pracovního hlediska je krátkosrstá kolie často považována za „sportovnější“ variantu: má lepší předpoklady pro dynamické sporty, delší výdrž a někdy i vyšší pracovní drive. V pasení bývá aktivnější, avšak stále pracuje spíše stylem průvodce stáda než jeho tvrdého kontrolora vyžadujícího disciplínu a podřízení se hnaných zvířat.

Šeltie

Šeltie je nejmenší z porovnávaných plemen, ale zároveň u nich můžeme často pozorovat největší výbušnost z hlediska energie a rychlosti reakcí. Má velmi vysokou vnímavost, rychle se učí a i ona má výraznou motivaci k práci s člověkem. U některých šeltiček se objevuje vyšší míra citlivosti na tlak a stres, což klade specifické nároky na vedení a výcvik, ke kterému je třeba přistupovat s klidem, rozvahou a v co největší míře se vzorcem partnerské spolupráce.

Šeltie odvádí klidnou a precizní práci při ovládání ovcí

V práci je šeltie velmi precizní, na svou velikost poměrně rychlá a ochotná opakovat cviky. Při správném vedení z ní může být skvělý sportovec, například v rámci sportovního pasení.

Specifika výcviku

Motivace a práce s tlakem

Všechna tři plemena jsou výrazně citlivá na psychický tlak. Tvrdé metody, fyzické korekce nebo silná konfrontace mohou vést ke zrazení psa, k vršení chyb způsobených nervozitou, ztrátě iniciativy až k postupnému odmítání účastnit se společných aktivit.

Radost ze společné „práce“ je v raných fázích výcviku klíčová

Na rozdíl od tradičně vnímaných pracovních plemen, která často snesou vyšší míru tlaku a korekcí, kolie a šeltie vyžadují jemnější, pozitivně laděný přístup. Nejsem nekritickým příznivcem čistě pozitivních

metod, ale tzv. kontrastní metoda výcviku se správným poměrem posilování žádoucího chování a potlačování toho nežádoucího, přináší u kolií i šeltií rychlé výsledky. Klíčová je práce s pochvalou, jasnou strukturou požadavků na psa a předvídatelností.

Tempo učení

Kolie i šeltie se učí poměrně velmi rychle, často s minimálním počtem opakování. To je výhoda, ale i riziko: pes si stejně rychle zapamatuje správně provedené cviky, ale i chyby, nejasné signály nebo negativní zkušenosti. Naštěstí jako všechna ovčácká plemena dokáží chybu „odpustit“ a časem, po určitém úsilí, jsme schopni ji napravit. Jednodušší je však ji neudělat, což vyžaduje zejména přípravu psovoda, který musí předem a v každé fázi výcviku naprosto přesně vědět, co a proč dělá.

Výcvik by měl být krátký, smysluplný a mentálně pestrý. Přetěžování, stereotyp nebo přílišná snaha o dokonalost mohou vést ke ztrátě chuti pracovat. Samotnému se mi kdysi „podařilo“ jednu z našich fen DK přetrénovat, a tlakem, který jsem si přinesl z dlouholeté práce s tvrdšími pracovními plemeny, ji dovést až k úplné nechuti k práci.

Krátké zábavné lekce zvládne i štěně

Trvalo pak velmi dlouhou dobu a spoustu diplomatického úsilí, než si našla zase k práci cestičku a začala ji považovat za zábavu, ale mohu říci, že dnes je v pasení dokonalým a nadšeným parťákem, který boduje jak na farmě, tak na závodech, a kdokoli ji vidí při vstupu na pastvinu, musí vidět tu obrovskou radost, kterou ze společné práce má.

Samostatnost vs. spolupráce

Oproti například border kolím, které byly šlechtěny k samostatnému rozhodování při pasení na velké vzdálenosti, jsou dlouhosrsté i krátkosrsté kolie a šeltie závislejší na vedení člověkem. To se projevuje v kynologických sportech i v pasení – psi často čekají na instrukce a méně spontánně nabízejí vlastní řešení. Výcvik by proto měl cíleně podporovat sebedůvěru a iniciativu psa.

Chce to nespěchat a nestresovat

V rámci sportovního pasení jsou border kolie a ostatní, tzv. tradiční, plemena odděleny do zvláštních kategorií, což reflektuje

právě tento jejich odlišný přístup k práci se stádem. Co nezvládají naši svěřenci na vzdálenost stovek metrů od psovoda jako „borderky“, to zase nezvládnou ony, při práci natěsno u ovcí, v čemž kolie a šeltie díky své empatii, citlivosti a klidu vynikají. Nejeden rozhodčí pasení neváhá ocenit a vyzvednout právě klid, rozvahu a kultivovaný styl práce, při kterém psi zbytečně nestresují vedená zvířata a zadané úkoly plní s grácií jim vlastní. Naše kolie a šeltie většinou nemají onen příslovečný tlak a silné oko, kterým vládnou typicky border kolie, ale vynahrazují to schopností „číst“ a předvídat chování ovcí i psovoda a citlivě reagovat na změnu situace.

Časté je u nich relativně pomalejší nabíhání ovčáckého instinktu, ale o to stabilnější výkon v pozdějších fázích výcviku. Zatímco u border kolie bývají k vidění i sotva několikaměsíční štěňata předvádějící typický bordeří postoj a snahu o tlak na ovce, u našich kolií a šeltií toto neuvidíme. Chce to zkrátka čas, klid, a ideálně, alespoň v raných fázích, citlivé dávkování tlaku, krátké tréninkové celky a jednotlivé tréninky končit dříve, než se pes fyzicky či psychicky unaví a opadne jeho zájem.

Využití v dalších psích sportech

Agility

Agility je pro šeltie a kolie, snad díky své dostupnosti, jedním z nejčastějších sportů. Šeltie vynikají rychlostí, obratností a přesností. Krátkosrsté kolie nabízejí kompromis a vyváženost mezi rychlostí a ovladatelností. Dlouhosrstky zpravidla nedosahují rychlosti svých krátkosrstých příbuzných, ale zase jsou na parkuru více než elegantní a bývají ovladatelné a technicky čisté. I zde je třeba dbát na psychickou pohodu psa a nepřetěžovat jej, neboť u agility více než jinde je třeba, aby běhal s radostí.

Obedience, rally obedience a dogdancing

Tyto disciplíny jsou pro kolie a šeltie jako dělané. Jejich schopnost vnímat a číst svého člověka a soustředit se, zároveň s touhou spolupracovat na společné aktivitě, z nich dělá ideální kandidáty.

Ve srovnání s některými jinými, tradičněji pracovními, ovčáckými psy je jejich práce méně explozivní, ale zato často esteticky velmi čistá a harmonická.

Další sporty

Kolie mohou být i zapálení stopaři

Kolie a šeltie se uplatňují také ve stopování, noseworku, canisterapii nebo záchranářském výcviku. Zde opět vyniká jejich sociální inteligence a schopnost pracovat v blízkém kontaktu s lidmi a svou činnost s člověkem koordinovat.

Z mých zkušeností lze říci, že kolie obecně například docela rády stopují a při správně zvolené

motivaci a tempu výcviku se z nich v rukou zkušeného psovoda mohou stát velmi obstojní stopaři. Stopování svým charakterem může vyhovovat právě psům, kteří by se neprosadili v dynamických disciplínách, ale zde jim svědčí právě potřeba klidné a precizní práce, takřka duševní. I zde je třeba podporovat jejich sebedůvěru a samostatnost, neboť jak již bylo zmíněno výše, nemají snahu až v takové míře prosazovat vlastní řešení a rády se spoléhají na spolupráci se svým člověkem, což je při náročnějších cizích stopách s obtížnými lomy již trochu problém – psovod v ideálním případě neví kudy stopa vede a tím, kdo musí problém samostatně vyhodnotit, vyřešit a prosadit svou vůli je právě pes.

O jednotlivých sportovních disciplínách by bylo možno hovořit dlouze a obsáhle, nicméně ve zkratce lze jednoduše říci, že v každém v našich svěřenců dřímá i kus sportovce a při respektování jejich specifik z nich mohou být kromě ozdob výstavních kruhů i výborní sportovní parťáci. Klíčem k úspěchu je pochopení jejich povahy, pozvolné zvyšování náročnosti, práce bez zbytečného tlaku a budování vzájemné důvěry mezi psem a člověkem.

Rozdíly mezi liniemi a vliv moderního chovu

Výstavní vs. pracovně laděné linie

Moderní chov kolií a šeltií je z velké části orientován na exteriér a povahu vhodnou pro rodinný život. To samo o sobě rozhodně není negativní a přináší jim to značnou míru popularity, nicméně nese to s sebou i určité důsledky, jako je třeba snížení původně přirozeného pracovního drivu, nižší míru fyzických schopností při delší zátěži, větší citlivost na stres a tlak a menší ochotu řešit samostatně konfliktní situace.

Přesto se i dnes objevují linie a jednotlivci, u nichž je patrná vyšší pracovní chuť, lepší nervová stabilita a ochota zapojit se do náročnějších aktivit. Mohu však zcela zodpovědně říci, že i s jedinci z čistě exteriérových linií lze na poli sportu dosáhnout významných úspěchů. Příkladem toho budiž existence DK v rámci našeho klubu, s tituly Grand a Interšampion krásy, zároveň s vrcholovými zkouškami všestranného výcviku a mistrovskými tituly v pasení, bez jakýchkoli pracovně vedených předků.

Co ovlivňuje pracovní potenciál

Vedle genetických předpokladů hraje velkou roli raná socializace, práce s prostředím a přístup chovatele. Štěně, které má možnost objevovat svět, řešit drobné problémy, překonávat přiměřené překážky, učit se samostatnosti a sebeprosazování, má výrazně lepší předpoklady pro pozdější sportovní či pracovní využití. Co do mladého jedince vloží zkušený chovatel, pamětliv toho, co vše může pes v budoucím životě potřebovat řešit, to už mu nikdo nevezme.

Zkušenosti již od chovatele dávají štěněti náskok do života

Výběr trenéra a výcvikového přístupu

Jedním z nejčastějších limitů při práci s koliemi a šeltiemi není pes, ale nevhodně zvolený trenér, zejména hovoříme-li o nepříliš zkušeném majiteli. Instruktor zvyklý pracovat výhradně s tradičními pracovními nebo služebními plemeny může, byť často nevědomky a bez zlého úmyslu, používat příliš direktivní přístup, tlak nebo korekce, které jsou pro tato citlivá plemena, zvláště v mladém věku, kontraproduktivní a mohou snadno vést k jen obtížně napravitelným chybám.

Velmi se osvědčuje spolupráce s trenéry, kteří mají zkušenosti právě s koliemi a šeltiemi nebo podobně citlivými plemeny. Ačkoliv nejsou typickými služebními psy, mohou se velmi dobře uplatnit ve všestranném výcviku, pokud je přizpůsoben jejich povaze.

Například obrany v tradičním pojetí výcviku nejsou pro dnešní moderní kolie a šeltie většinou vhodné. Pokud však máme štěstí na osvíceného instruktora a figuranta, kteří se dokážou oprostit od, často marné, snahy o rozvíjení zloby, a výcvik vedou jako hru – bez tlaku, s důrazem na rozvíjení kořistnického pudu – mohou obrany posloužit jako prostředek k posílení sebedůvěry a vztahu s psovodem. Vždy je však nutné respektovat limity konkrétního psa. Kolie jsou u obran elegantní, do zákusu rády efektně skáčou a berou-li figuranta jako partnera při hravém souboji o ochranný rukáv či peška, budou z „placu“ odcházet spokojené a hrdě přinášet psovodu ukořistěnou pomůcku, aniž by je napadlo chtít bojovat s člověkem jako takovým – to v povaze skutečně nemají.

Obrany by měly být pro kolii hrou

Práce jako obohacení života, bez ambicí na výkon

Mnoho majitelů kolií a šeltií má pocit, že „sporty nejsou pro nás“, protože nemají soutěžní ambice, obávají se stresu psa, mají pocit, že jejich pes na to nemá dost „drive“, eventuálně se setkali s potutelnými úsměvy majitelů ovčáků, belgičanů a podobných pracantů na cvičáku. Právě u našich plemen je ale důležité si uvědomit, že práce nemusí znamenat jen výkon, rychlost a soutěžní tlak.

Pro kolie a šeltie má práce často větší význam jako mentální stimulace než jako fyzický výkon. Krátký trénink pasení, noseworku nebo poslušnosti může psa unavit a uspokojit více než dlouhá procházka. Práce dává psovi smysl, pocit užitečnosti a sounáležitosti – hodnoty, pro které byla tato plemena původně vyšlechtěna a které v nich jsou přirozeně zakořeněny.

Jde o prostou radost ze vzájemné sounáležitosti

Smysluplné zapojení do některého kynologického sportu může výrazně obohatit život psa i jeho majitele. Klíčem je respekt k historii plemene, citlivý přístup a ochota hledat cesty, které odpovídají jejich jemné, inteligentní a spolupracující povaze.

Mgr. Radek Červenka